

MAJTÉNYI MIHÁLY:

Vörös csillag*

A takaró, amelyet a polgár éjszakánként, makacsul és következetesen a fejére húzott, hogy jobban aludjon és elzárja önmaga elől az igazságot, már nem volt elég vastag. Áteresztette a hangot.

Az asszony hazajött a piacról. Ott azt beszélik — mondotta — hogy az éjszaka a város alatt megint levegőbe repült egy vonat. Német katonavonat, ott hevernek égő roncsai még most is a felszakított pályán. Azt is beszélik a városban, hogy kiadták a parancsot a kakastollasok: le kell törni mind a kukoricát, ne legyen buvóhelyük azoknak, akiknek van bujkálnivalójuk. Csakhogy alkonyatkor valami fegyveresek tűnnek fel mindenfelé s figyelmeztetik a parasztokat, ne tegyék ezt, ne törjék le a kukoricát. Mondják, hogy ezeknek a fegyvereseknek vörös csillag van a sapkájukon...

— Marhaság — szólt a polgár és kráögött. Fogpucolás közben érte a sok hír, valóságos híráradat. A légitámadásokat elhitte, hiszen eleget látott ezekből, eleget szólt a sziréna; a térképhez is értett és az egyre közeledő városnevek a német hadijelentésben sejtetni engedte, hogy verik őket... s hogy a német kártyára már nem lehet játszani. Szóval ez mind valóság — magyarázta családjának — de hogy ebben az állig felfegyverzett világban, itt nálunk, létezhet valamiféle, másfajta fegyveres alakulat, amely előbukik a kukoricásból, vasutat rombol és puskát hord — hát hogy képzelitek azt kérlek?

— Na, na — mondta az asszony — azért az a vonat mégiscsak a levegőbe repült, Pista látta saját szemével a roncsokat...

Únta már ő is a férje mértánilag elrendezett szavait, amelyekkel a körülmények látszólag pontos mérlegelésével, aprólékos gond-
dal badarságot és gonoszságot egyaránt meg tudott magyarázni, védeni, valószínűvé tenni. „Majd meglátjátok, most a német egy hirtelen mozdulattal... háhá, majd meglátjátok“. Aztán múltak az évek és nem láttak meg semmit, csak vért és nyomorúságot, csak azt, hogy az öreg régen mellébeszél már, csodafegyverről, taktikáról, mindenről össze-vissza. S váltig tagadja, hogy valami készül itt körülöttük. „Marhaság és lehetetlen“. Azért a szaván most megérezte, hogy kicsit remeg emberének hangja. Így remeg a hangja mindig ha izgatott vagy ha tilosban jár és megfogják. Így remeg a hangja, ha nem biztos a dolgában.

* Az államdíjjal kitüntetett író most megjelenő „Forró föld“ című novelláskötetéből.

— Na reggelizzél csak, amíg meleg a kávé.

— Kétségtelen — fejtegette félórára rá az irodában maga a főnök, a tiszteletteljesen körülötte csoportosuló alárendeltjei előtt — kétségtelen, hogy bizonyos ejtőernyős leereszkedésre számítani kell. S hogy ezek majd akciókat készítenek elő. Dehát, nem könnyű dolog uraim, kizárólag angol nyelvtudással ezen a vidéken... És én nem is tudom elképzelni, hogy egy ilyen újjeländi...

A szavak elszálltak, mint az orákulum böks jóslata. Az a vonat azonban mégiscsak a levegőbe repült — ez állt világosan az arcon és a főnök kénytelen volt köhögni, köhécselni, látva a sok riadt tekintetet. Köhögött és egy pohár vizet kért, mialatt páran észrevétlenül kisurrantak az ajtón. A polgár, aki ott állt a főnök körül hajbókoló csoportban, látta ezek menekülését, görnyedt hátukat, ahogy surrantak az ajtó felé és benne volt a mozdulatukban: mi most innen elmegyünk kartársak, ki a másik szobába, ki a hivatali folyosóra, az utcára, esetleg egyenesen haza, beteget jelenteni, mert ezek áporodott szavak és semmi védelmet nem nyújtanak immár; nem is biztos hogy így van minden, ahogy a főnök mondja, lehet hogy másként van és a főnök sem tudja már, hogyan van. Mert itt olyasmi történik, kérlek...

Mindez benne volt abban a riadt menekülésben és a polgár tekintete egy pillanatra megmerevedett. Most kisebb a gyűrű a főnök körül és hallhatná közelebből a szavakat, a folytatást — mégsem volt boldog. A torkában olyan gombócfélét érzett, ami rendszerint dadogást idézett elő nála, már az érettségén is és később azon a bizonyos fegyelmin.. Na, szóval ez a suttogás itt körülötte, ez a menekülés és a gombóc ott a torkában szorosan összefüggnek, az emberek tudnak valamit, ami most még titok.

... A piacon suttogtak meg az utcasarkon, meg a házak mélyén és az országutakon mindenütt. Partizánkötelékekről, amelyek behálózják a városkörnyéki szállásokat, arról, hogy a Dunától délre nagy fegyveres alakulatok mozognak és még távolabb egész ország-részeket foglaltak vissza. Sapkájukon vörös csillag virít. Hogy a Vörös Hadsereg is átlépte a Duna vonalát, igen erről beszélgettek az egész városban. Csak a polgár nem akarta meghallani, amiről már mindenki beszélt.

* * *

Szeptemberben, a hónap második felében egy éjszaka nagyot dobbant a föld. Akkorát dobbant, hogy a polgár majd kiesett ágyából.

— Nono — mondotta felriadva, félhangosan. Ez olyan volt mint valami iszonyú nagy robbanás. Oda akart nyúlni a villanykapcsolóhoz, fel akarta kattintani a lámpát, de süket csönd ült mindenfelé, legfeljebb horkolást hallhatott. Légítamadás? Ahhoz szólna a sziréna. S mert vakon bizott abban, hogy feje felett a felsőbbség mindent példászerűen intéz, hogy éberem őrködik álmai felett — elvette minden számbavehető lehetőséget, másik oldalára fordult és megpróbált tovább aludni.

Nem csavarta meg a villanykapcsoló fülét és — mint később

maga is, megállapította — ez határozott mulasztás volt. Mert akkor már nyolc-tíz órával előbb konstatálhatta volna, hogy nem is volt áram a hálózatban...

Bizony nem volt benne. Reggel sem volt áram. „Hogy mi a fene történt megint“ — döhögött. A nyitott ablakon át az udvar felől homályos szavak szüremkedtek feléje.

— Hallotta szomszéd úr? Nahát, hogy itt a város közepén...

— Hogy ide is bejöttek már! Hallotta a durranást?

A durranásról beszéltek, igen, s ő szívesen kihajolt volna, hogy megkérdezzék: nos, mit tudnak erről uraim? De ez csak egy idegen parasztember volt az udvaron meg a házmeister, és mégiscsak méltóságon aluli lenne, így beleavatkozni más ember szavába, beszélgetésébe, különösen ha figyelembe vesszük, hogy tudatlan, tanulatlan emberek fecsegéséről van szó... míg ő felsőbb honorátior, egyetemet végzett ember — hát szóval nem lehet belebeszélni a piaci hírekbe, nem és nem.

Amit azonban a konyhából hallott, saját lakásának konyhájából az már jobban megdöbentette. Kamaszfia mondta tele szájjal:

— ... és tudod anya a villanytelep... hát annak zsupsz na, az úgy repült, huj, hogy repült...

— De kicsodák fiam, kicsodák?

Rövid szünet után következett a fölényes, oktató kamaszhang:

— Világos, a partizánok akciója...

A polgár kirohant a konyhába és harsogva kiáltozott:

— Mit beszélsz te kölyök? Ezt a szót ne halljam megint a házamban!

A gyerek dadogott.

— Mindenki beszéli a városban, hogy felrobbant a villanytelep... hogy felrobbantották az éjjel...

S mutatta a kezével. Mikor kicsi volt és kártyavárat játszott: ha megunt, szétdobta az egész építményt. Ebből az időből maradt rá ez a mozdulat hogy: zsupsz. Kitárt két keze kalimpált még a levegőben, aztán mint akinek hirtelen mentőötlete támadt, hadarva folytatta:

— Csavard meg a lámpa fülét, ha nem hiszed!

Kétségtelen, hogy most a gyerek kerekedett felül. Mert a kapcsolót ő már megcsavarta. Most méltósággal kellett meghátrálnia. Meg is tette.

— Az embert elűzitek saját otthonából az ilyenekkel!

Szólt és becsapta az ajtót. S úgy találta, hogy ez a visszavonulás méltó voltapai szigorához.

* * *

Este a vendéglő mélyén, mint az összeesküvők úgy borultak az asztal fölé az emberek; egymást figyelték és suttoztak, egymás tekintetét kutatva.

— Tudtam kérlek, mindjárt tudtam, hogy valami rendkívüli.

Riadt bólogatás volt a válasz, a szó végét mindenki elharapta, csak bámulták a pincér ide-oda siető, elnyúlt árnyékát.

— No, de ilyet kérlek, ilyesmit!

— Én csavargattam mindjárt a lámpa fülit, de nem égett.

— Hát hogy égett volna — rágódott tovább a szomszéd, — amikor már nem is volt villanytelep...

Igy ment ez körben, így járt a szó a homályban, ott kotlottak az esemény fölött, rágcsálták; forgatták; hasonszorúen egymáran, akik addig vakon bíztak a világ jó elrendezésében. „A rend, kérlek-alásson, a rend mindenekfölött”.

És ebbe az áporodott levegőbe, ebbe a félhomályba csattant bele a polgár kérdése, amely ugyanakkor elemező és magyarázó választ is tartalmazott.

— No, de kicsodák, kifélék voltak...? Mert ugyebár nehezen képzelhető, hogy egy ilyen ejtőernyős újjeländi...

És akkor valami rendkívüli történt. A hallgatag Kudlik, aki nem volt honorátor, nem volt talpig-ész ember és nem is tudni, milyen jogcímen került az asztalukhoz, szóval ez a Kudlik felkelt és egyszerre felnőtt az ő árnyéka is a petróleumfényben. Odalépett hozzá és tiszteletlenül megrázta vállát, az egész embert.

— Alszik maga uram, vagy micsoda? Ébredjen már fel. Micsoda ejtőernyősök, micsoda újjeländiak? A partizánok innen a koricásból, tele van velük az egész határ...

Kudlik kimondta. Kicsit hőstett volt a pár szó ott a zsúfolt vendéglői teremben, de hát ez volt az igazság és vannak percek, amikor az igazság elnémit minden oktondi hitegetést, minden csűrést-csavarást és minden öncsalást.

... És egyszerre füstölni kezdtek a petróleumlámpák, a gertyák az asztalon; hosszú véres lángnyelvük úgy lobogott, mint az elhurcoltak, megkínzottak, megöltek emléke. De igazságot is hirdetett a petróleumláng, tompa fénye nagyobb világát adta az igazságnak, mint a százas és ötszázas égők, égők a mennyezetben, amikor még fényük volt. Azt hirdették: nem tart soká a véres játék, fegyver van a nép kezén, egyre több fegyver. Oktondi buta polgár te, aki az ejtőernyősök settenkedését lesed — hát nem látod, nem érzed, hogy megindult a föld körülöttem? Hogy jönnek, egyre többen jönnek a miénk, munkások, parasztok, a mi fiaink — holnap a te fiad is fegyverrel a kezében... Ma még csak a villanytelep robbant, holnap az országút nyílegyenes vonalában megindul a seregek özönlése. Hej micsoda sereg ez — ellenségtől zsákmányolt fegyver, foltos ruha, rossz lábbeli, de diadalmas, kipirult arcok, szívükben az igazság hite. És mindnek a fején sapka, sapka a fejükön vörös csillaggal...

Az igazság egy percre fellobbant a megvakult város közepén, a petróleumlámpa szárnyán és belehasított fényével a legbenőttebb, leggazosabb lélekbe is. Már nem tudta elhomályosítani semmi.

Odakint kopogott az őrző bakkancsa. Lassan elhúzódott a zaj: ez már csak tapogatózás a sötétben, vak vagdalkozás, nem tart már sokáig.